

34. Ibidem. - 120 l.
35. Ibidem. - 34 l.
36. Ibidem. - 220 l.
37. Magyar Törvénytar. 1836-1868. évi törvéncikkek. - Bp., 1896.- 490 l.
38. Ibidem.
39. Свет. — 1869. - 30 ноября (12 декабря). - Ч. 46. - С.1.
40. Jászi Oszkár. A Habsburg – monarchia felbomlása. - Bp., 1982. - 410 l.
41. Kovács Endre. Szemben a történelemmel. A nemzetiségi kérdés a régi Magyarországon. - Bp., 1977. - 467 l.
42. Gratz Gusztáv. A dualizmus kora. 1 kötet. - Bp., 1934. - 65 l.
43. Архив Внешней Политики Российской Империи. – Ф.133: Канцелярия МИД, 1868. - Оп. 469.- Д. 151.- Л.2.
44. Az 1869/72 Országgyűlés Képviselőházának naplója. XX kötet. - Pest, 1872. - 388-389 l.

РЕЗЮМЕ

ФЕРЕНЦ ДЕАК И ЙОЖЕФ ЭТВЕШ О НАЦИОНАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЯХ В ВЕНГРИИ 60-х ГОДОВ XIX ВЕКА

Мандрик И. А. (Ужгород)

В статье раскрывается теоретический и практический вклад видных венгерских политических деятелей в постановку и решение национального вопроса. Они сыграли значительную роль в разработке закона 1868 г. "О национальном равноправии", который в целом носил либеральный характер. Ф. Деак и Й. Этвеш стремились найти пути к примирению с другими народами страны, поскольку понимали его историческую важность. Ихние действия временно содействовали уменьшению национальных противоречий. После их ухода с политической арены, в Венгрии постепенно начал возобладать более жесткий курс на государственную централизацию, мадьяризацию невенгерского населения.

SUMMARY

FERENTS DEAK AND JOZSEF ETVESH ABOUT NATIONAL RELATIONS IN HUNGARY IN THE 60 s OF THE XIX CENTURY

Mandryk I. (Uzhhorod)

In the article author deals with the theoretical and practical contribution to the decision of the national question made by the prominent hungarian politicians. They played an important role in the working out of the law in 1868 "About national equalities", which was in whole of a liberal character. F Deak and J. Etvesh tried to find the ways to reconciliation with other nations of the country, so long as they understood its historical importance. Their actions temporarily favored the reduction of the national contradictions. The more hard course to the state centralization, Hungarization of non – Hungarian population gradually began to prevail in Hungary, after the y went out of the political field of action.

ПРІОРИТЕТИ ФРАНЦУЗЬКОЇ БЕЗПЕКИ ПІСЛЯ КОМП'ЄНСЬКОГО ПЕРЕМИР'Я 1918 р.

АЧКІНАЗІ Б.О. (Кіровоград)

Дві світові війни, що спалахнули у ХХ столітті, з особливою силою порушили питання загальної і національної безпеки. Численні регіональні, локальні конфлікти, що продовжуються, нові загрози економічних і техногенних катастроф, со-

ціальні негаразди явища тероризму свідчать: питання ці залишаються невирішеними. Відтак, вивчення проблеми безпеки в різноманітних аспектах, зокрема і в історичному, зберігає актуальність.

Питання війни і миру, післявоєнного примирення тощо завжди приваблювали істориків. На XIX Міжнародному конгресі історичних наук (серпень 2000 р., Осло, Норвегія) відбулося спеціальне засідання “круглого столу” з теми “Мирні переговори і примирення”. У більшості доповідей доводилося, що підписання мирних угод ще не означає примирення між народами [1]. Наочним прикладом цього було свого часу невирішеність проблеми безпеки для однієї з провідних європейських країн – Франції. Її історія у міжвоєнну добу склалась драматично: від приголомшливого триумфу 1918 р. (укладення Комп'єнського перемир'я 11 листопада) до національної катастрофи 1940 р. (Комп'єнське перемир'я 22 червня).

Відтак період від перемир'я 11 листопада 1918 р. до Паризької конференції й укладення тут мирного (Версальського) договору з Німеччиною та аналогічних договорів з її союзниками уявляється вирішальним в плані розв'язання для Франції проблеми безпеки. Проте в історіографії увага на цьому не акцентувалася. Так, британський експерт В.М.Джордан ще в 30-х роках вбачав причини загострення боротьби довкола гарантій безпеки, як між союзниками, так і всередині Франції, із протиставлення так званих “фізичних і моральних гарантій” – “політичним”. Домінуючим у Франції, вказував він, було домагання “фізичних і моральних гарантій”, які передбачали розчленування Німеччини, вилучення з-під її юрисдикції майже усїєї Рейнської області, тотальне роззброєння останньої, стягнення репарацій і т.ін. Британія, США, помірковані в самій Франції відстоювали “політичні” гарантії. Вони більше були пов'язані зі зміною режиму в Німеччині (усунення кайзера та його прибічників), домовленістю із демократичними колами, здійснення заходів, спрямованих на “запобігання більшовизації”. Покарання Німеччини не повинно було виводити її за межі західної спільноти і штовхати до зближення з радянською Росією.

Однак, “політичні гарантії”, за В.М.Джорданом, вийшли на перший план лише тоді, коли не вдалося у повній мірі реалізувати програму “фізичних і моральних гарантій” [2]. На специфіку проблеми безпеки вказував, у такому ж контексті, Ж.-Б.Дюрозель. Він доводив, що вона ґрунтувалася на подвійних підходах: “традиційна безпека, пов'язана із ставкою на власні сили і союзи, й колективна, зорієнтована на Лігу Націй”. Своєрідною політичною оболонкою безпеки всередині країни Дюрозель вважав “священний союз”. Він охарактеризував його як громадянську згоду заради “завоювання перемоги у війні” та збереження її здобутків [3].

Отож, дослідники у переважній більшості дійшли згоди, що Франції не вдалося скористатися перевагою, яку дала перемога у війні і здобути гарантії безпеки. Відомий історик і соціолог Ж.Пето констатував: “Перемога 1918 року була зовсім не остаточною, щоб покласти кінець франко-німецькому двобою... Післявоєнний період був нічим іншим, як перемир'ям. Саме його початок з'явився і початком краху Третьої республіки...”[4].

Відтак, з'ясування суті безпеки так, як вона уявлялася в цей зламний період у політичному світі Франції, її тлумачення з боку основних партій і угруповань є змістом цієї роботи.

Вивчення цього питання дає можливість з'ясувати витоки катастрофи 1940 р., а в загальному плані краще зрозуміти роль, яку відіграють традиції, ментальність і міфологічні уявлення у стосунках між націями і народами.

* * *

Війна 1914–1918 рр. з'явилася струсом для французького суспільства. Численні жертви і руйнування не знали аналогів в національній історії. У Франції вона сприймалася як вияв агресивності й віроломства німців, які прагнули до гегемонії і панування. Доречно згадати звернення президента Р.Пуанкаре до армії з нагоди нового 1916 р., в якому підкреслювалось: “...Жоден француз не

виявив бажання до цієї війни, жоден француз не дозволив би злочинної думки: закликати до цієї війни!... Проте тепер, коли нам її нав'язали всупереч нашій волі, нашим завданням є вести її разом із нашими союзниками до переможного кінця, до цілковитого знищення прусського милітаризму й до повної відбудови Франції" [5].

У численних деклараціях військової і післявоєнної доби перше місце посідали вимоги закріплення гарантій безпеки проти повторення трагедії 1914 р. Аргументами обґрунтування їх значущості слугували непорозуміння між двома народами, французьким і німецьким, протягом тривалого історичного часу, знуцання німців над переможеною Францією у 1871 р., величезні жертви і руйнування останньої війни. Варто зазначити, що "Велика Війна" 1914–1918 рр. увійшла у побут, думки, щоденне життя людей. Ненависть до ворога і скорбота за загиблими поєднувалися у свідомості французів із гордістю за перемогу і тривогою щодо майбутнього. Досить влучно настрої, притаманні французькому суспільству, передала відомий російський історик О.А.Добіаш-Рождественська, яка на запрошення академічних кіл наприкінці 1921 р. здійснила подорож до Франції. Вона відзначала почуття настороги до Німеччини, якими "просякнута уся атмосфера французького життя. Не стільки "самовдоволення" переможців визначало її, скільки гіркота від думки про невідповідність загальним результатам тих жертв, які були принесені, про те, що німецька загроза не ліквідована..." [6].

Усі фактори, пов'язані з війною і наслідками війни, які знайшли відображення у масовій свідомості, сильно впливали на характер дискусій в політичних і громадських колах з приводу врегулювання проблеми безпеки. В цей час вона постала як глобальна і пов'язувалася з долею країни як в минулому, так і майбутньому. Поширювалися думки про те, що треба раз і назавжди усунути фактор німецької загрози і що

війна 1914–1918 рр. повинна стати останньою у відношеннях двох держав. Запорукою цього оголошувалося збереження "здобутків перемоги", тобто вигідних стратегічних позицій, територіальних надбань, міцних кордонів, сильної армії тощо.

З цього приводу треба відзначити ряд кардинальних моментів, які сприймалися як вирішальні у гарантуванні безпеки.

Підготовка "мирної програми", яка почалася ще в роки війни, відображала настрої і прагнення, що виявилися у широких колах політичного світу і серед громадськості. Впадає у вічі при аналізі публікацій цього часу, що найбільш гострим питанням, пов'язаним з безпекою, вважалися питання післявоєнних кордонів Франції. Здається, це було даниною традиції, історичним реаліям і трагічному досвіду серпня 1914 р., коли німецькі війська завдали нищівного удару через територію Бельгії і швидким маршем просуваючись до Парижу. З цього приводу тема "природних" кордонів, яка була порушена в роки війни і, особливо, під час укладання Комп'єнського перемир'я, знову постала на порядок денний. Численні матеріали преси, періодики, публіцистики цієї доби мусили сформувати переконання, що сила Франції – це, безумовно, її армія, її колонії, її союзи, проте у першу чергу, це безпечні "природні" кордони. При ознайомленні з публікаціями складається враження, що над усіма стратегічними викладками, воєнними теоріями, політичними розрахунками тяжили минулі століття. Аргументи, що покладались в основу концепції безпеки, особливо представниками "правої" і "крайньої правої", спирались на історичні ремінісценції XVII–XIX століть, тобто могутності роялістських часів, Вестфальського миру, наполеонівської гегемонії. Вимоги повернення до "природних кордонів" по Рейну означали розчленування Німеччини і вилучення з-під її юрисдикції величезної, важливої в економічному, політичному й стратегіч-

ному значенні Рейнської області. В пропозиціях розчленування Німеччини, які містились у творах монархістів (Моррас, Бенвіль, Валуа) і значної частини правих (Клемансо, Пуанкаре, Баррес, Марен, Тардьє, Франсуа-Понсе та ін.) доводилось, що це є вирішальною гарантією безпеки Франції, запорукою того, що німці більше ніколи не матимуть змоги безкарно перетинати французький кордон і завдавати непоправних збитків.

Дещо пізніше, коли “мирна програма” була вже підготовлена, Клемансо намагався застосувати її на Паризькій конференції. Щодо безпечних кордонів, то звертаючись до Д. Ллойд Джорджа, який всіляко заперечував відокремлення від Німеччини Рейнської області, “батько перемоги” із роздратуванням заявив: “Ви забуваєте, що знаходитесь на своєму острові – за морем! Отже, ви знаходитесь в сховищі; щодо нас, то ми мешкаємо на материка і маємо доступний для нападу кордон. Ми мусимо створити бар’єр, за яким наш народ, який втратив стільки своїх синів, міг би у безпеці жити і працювати!” [7].

Згодом цей пункт представницька урядова комісія включила у “французьку мирну програму”. Щодо кордону на Півдні, це був кордон з Іспанією. Його безпека завжди мала важливе значення для Франції. Традиції безпеки південного кордону знайшли відображення ще у відомому Піренейському договорі, укладеному кардиналом Мазаріні у XVII ст. з Іспанією. З.С.Білоусова у свій час звернула увагу на те, що і пізніше дипломатія Парижу вела успішну боротьбу проти спроб Німеччини посадити, за висловом Бісмарка, іспанську комаху на потилиці Франції [8]. Ж. Поль-Бонкур з цього приводу згадував, що “старіє правило нашої традиційної політики полягає у тому, щоб на півострові не було ніякої іноземної держави, крім Іспанії” [9].

Щодо кордону з Бельгією, то після закінчення війни й укладення перемир’я почалася запекла дипломатична боротьба французького керівництва до залучення

цієї країни (яка до порушення її суверенітету кайзерівською Німеччиною у серпні 1914 р. мала статут нейтральної держави) до союзу з Францією. Внаслідок географічної близькості і традиційних зв’язків, вона розглядалася з урахуванням досвіду світової війни, як країна, що мусить утворити єдиний господарчий і транспортний організм з нею. Проте, політична незгодженість всередині країни й тиск з боку Великої Британії примушували бельгійські уряди обмежувати характер союзницьких відносин. Все ж таки Ж.-Б.Дюрозель зазначав: “Єдиним альянсом, що його домоглася Франція проти Німеччини, став союз з Бельгією” [10]. Безпека зі Сходу пов’язувалася також із створенням вздовж кордону з Німеччиною смуги укріплень (від Арденн на півдні до Ла-Маншу – на півночі). Ідея її спорудження належала військовому міністру, певний час міністру соціального забезпечення А.Мажино (Демократичний альянс). Людина, скалічена війною, більш того, втративший чотирьох синів, він був відданий думці відокремити Францію від Німеччини неприступним валом. Не тільки А.Мажино, але і багато урядовців, парламентаріїв, політичних лідерів і, особливо, військових вбачали в спорудах на франко-німецькому кордоні реальну можливість запобігти новій німецькій навалі.

Загалом в палаті, політичних колах, пресі періодично виникали суперечки відносно стосунків і характеру співробітництва з прикордонними державами: Італією, Швейцарією, Бельгією, Нідерландами, Люксембургом, Іспанією, Монако. Досить детально різні аспекти цих питань розкрив А.Тардьє в книзі “Мир”. Він підпорядкував їх обґрунтуванню “французької мирної програми” і справедливо доводив, що стосунки ці мали набагато ширший контекст, ніж просто двосторонній. Вони розглядалися як невід’ємний і важливий чинник французької безпеки [11].

Ще в роки війни почала формуватися стратегічна доктрина Франції.

Передусім вона була спрямована на закріплення “здобутків перемоги” й набуття гарантій безпеки. Після 11 листопада 1918 р. викладки щодо придбання таких гарантій впроваджуються у життя. Характерно, що всі вони були підпорядковані подоланню головного фактору небезпеки – загрози з боку Німеччини, яка не була усунена з підписанням перемир'я.

На Сході Європи важливим елементом доктрини ставав фактор більшовицької Росії й національний рух слов'янських народів, який привів до утворення низки незалежних держав на уламках Австро-Угорської монархії. Вже в роки війни були закладені основи партнерських і союзницьких відносин з Польщею (Другою Річчю Посполитою), Чехословаччиною, Румунією і Сербією (з 1 грудня 1918 р. – Королівством сербів, хорватів і словенців). Щодо радянської Росії, то робилися активні спроби ліквідації більшовицького режиму (через політику інтервенції, підтримки білого руху, утворення “санітарного кордону” і т.ін.). Французька дипломатія шукала можливість посилення впливу на північні й скандинавські країни (Данію, Норвегію, Фінляндію, Швецію), на Голландію і Люксембург тощо. На Півдні неабияке значення приділялося продовженню союзу з Італією, підтримці нейтралітету Іспанії. Наскільки прискіпливо ставились у Франції до утворення безпечних кордонів з сусідніми державами свідчать напівдраматичні події, які відбулися у стосунках з Монако наприкінці війни. Уряд Ж.Клемансо висловив протест проти того, що членом правлячої тут династії принца Альберта за законом про престолонаслідування міг стати представник німецької гілки цієї династії. Як згадує відомий дипломат Ж.Ларош, Німеччина через це “мала б можливість возвести на престол одного з представників своєї нації” і “придбати, тим самим, у володіння середземноморський порт, що вклинився у французьку територію”. Відтак за договором, що був

нав'язаний Парижем Монако 17 липня 1918 р., принц Альберт оголосив про введення у право наслідування своєї доньки, яка натуралізувалася у Монако і одержала титул герцогині [12].

Основним і кардинальним фактором безпеки залишалось безпосередньо “німецьке” питання, тобто проблема врегулювання стосунків з Німеччиною, визначення її ролі й долі в післявоєнному світі і підписання мирного договору з нею.

Питання це ставало підґрунтям французької політики в сфері безпеки. Навколо нього точилися дискусії всередині політичного світу. Ще напередодні перемир'я виявилися різноманітні підходи щодо його розв'язання і відбулося розмежування політичних сил. Отже, “мирна програма”, яка готувалась Клемансо та його оточенням, зустріла непорозуміння з боку лівих, поміркованих і навіть частини правих. Р.Пуанкаре в своїй праці “На службі Франції” та в ряді публіцистичних творів згадував про корені франко-німецької ворожнечі. У запису від 21 лютого 1916 р., під час штурму Вердена, він відзначив: “... Німці без сумніву прямують на Верден. Це зовсім не дивно. У Вердені був підписаний 843 року трактат, який розчленував імперію Карла Великого”. (Як відомо, це був договір між трьома синами Людовіка Доброго про розподіл його спадщини. Саме цей трактат сприймався у французьких політичних колах як такий, що став “причиною руїни в Європі”) [13]. Отже, історично проблема безпеки у зв'язку з фактором німецької загрози тяжіла над Францією з періоду середньовіччя. За роялістських часів і в добу Імперії перманентною у цій сфері була політика послаблення і розчленування Німеччини. У класичному вигляді вона знайшла втілення в трактатах Вестфальського миру 1648 р. як наслідок перемоги антигабзбурзької коаліції в Тридцятирічній війні, а також наполеонівській політиці щодо Пруссії і німецьких князівств після Ієни і Ауерштедта (1803 і 1805 рр.). Вона закріплювала розподіл Німеччини та її

політичну і територіальну роздробленість. Посилення Пруссії у 1811–1813 рр., її активна роль в досягненні перемоги над наполеонівською Францією і набуття провідного місця у Віденській системі супроводжувалося поглибленням конфронтації між двома країнами. Зрештою об'єднання німецьких земель “залізом і кров'ю” і триумф у франко-пруській війні 1870–1871 рр., анексія Ельзас-Лотарингії і стягнення величезної 5-ти мільярдної контрибуції з Франції різко змінило ситуацію. Проголошення Німецької імперії та її прагнення до гегемонії на континенті вкрай загостило для Франції проблему безпеки. Втім, Велика Війна 1914–1918 рр. розглядалася переважною більшістю політичних сил Третьої республіки, включаючи спочатку і соціалістів, як справедлива, визвольна. Метою війни з боку Франції наголошувалося відновлення порушеного німцями міжнародного права, повернення Ельзас-Лотарингії. Французькі можновладці підкреслювали одноосібну відповідальність Німеччини за розв'язання війни. А.Тардьє зазначав: “... Франція, як в силу своїх недоліків, так і гідностей, у той самий момент, коли Німеччина наважилася розв'язати війну, була глибоко мирною країною. Якщо б у 1914 р. Німеччина прагнула до миру, вона зустріла б, як і в попередні роки, готовність Франції до укладання відповідної згоди...”[14].

Безумовно, характер війни з боку двох держав, що тривалий час знаходилися в антагоністичних стосунках, був набагато складнішим. Справжні цілі, пов'язані з боротьбою за зверхність у Європі і реалізацію економічних, політичних та стратегічних інтересів, вміло приховувалися з двох боків ліберальною риторикою у поєднанні із запеклою націоналістичною пропагандою. Втім фактор безпеки для основної маси французів уособлювався із цілковитою перемогою над споконвічним ворогом і укладенням миру, який би закріпив “здобутки перемоги”.

Отже, коли виник “момент істини” і проблема закінчення війни з Німеччиною постала у практичній площині, керівники Французької республіки опинилися в дуже непростому стані. Здавалося, що

історія надає Франції можливість одразу і назавжди розв'язати болочче питання, яке століттями отруювало існування держави. Відтак на позицію уряду Ж.Клемансо, президента Р.Пуанкаре, парламенту, політичних сил і громадськості сильно впливали історія і недобрі традиції двосторонніх стосунків. Сама аура, що тяжіла над французькими можновладцями, не дозволяла будь-яких відхилень від жорсткого покарання ворога. Стався випадок, який надавав можливість реалізації всіх вимог щодо статуту і становища Німеччини, які тривалий час виношувалися у політичному світі Франції. Яскраво цей феномен згадував Р.Пуанкаре. Так, він приводив свій виступ у Нансі 14 травня 1916 р., який сприймався у країні як відповідь на чутки, які в цей період розповсюджувалися німцями та їх агентами щодо вірогідності укладення миру. Тоді президент заявив: “... Ні прямо, ні непрямо, наші вороги не пропонували нам миру. Проте ми і не бажаємо, щоб вони це робили, ми намагаємося, щоб вони прохали його у нас; ми не збираємося приймати їх пропозиції, ми прагнемо нав'язати свої... Одне слово, я заявляю, що ми домагаємося миру, добутого перемогою союзних військ” [15].

В урядових колах ця друга за життя одного покоління війна з Німеччиною сприймалась як найбільш жахлива і руйнівна для Франції. Перемога була оплачена величезними жертвами і загибеллю майже 1,5 млн. вояків, цвіту французької молоді. Відтак, досить популярним стало гасло “останньої війни”, якою повинна була стати війна 1914 р. Справжня безпека пов'язувалася зі створенням такого світу і такої міжнародної системи, які б гарантували безпеку Франції від нової німецької навали. Втім, “німецьке питання” у тому проміжку часу від Комп'єнського перемир'я до укладення мирного договору, розглядалось як найбільш актуальне і значиме в побудові національної безпеки. Закріплення важливих для Франції вимог вже в тексті перемир'я було першим кроком на шляху реалізації гарантій безпеки. Постало питання детальної проробки таких гарантій, їх поширене впровадження у тексті мир-

ного договору. “Французька мирна програма” ставала тим концептуальним документом, який би давав змогу урядовцям і делегації на Паризькій конференції діяти саме в цьому напрямку.

Навколо проблеми гарантій розгорнулись запеклі політичні баталії. Фактор німецької загрози опинився, так би мовити, поза межами його наявного сприйняття. Він тяжів і оцінювався як дуже сумний і невідворотний і тоді, коли країна перебувала у стані справжньої ейфорії від перемоги. І прямо, і непрямо з “німецьким питанням” пов’язувалася низка гострих післявоєнних проблем, зокрема, соціально-економічних: компенсації ветеранам, виплати сім’ям, що втратили годувальника, пенсій і допомоги вдовам і сиротам; демографічні проблеми, проблеми армії, збройних сил, термінів військової служби, “соціальної гігієни”, охорони здоров’я, реабілітації ветеранів тощо.

Після укладення перемир’я, у якому знайшла відображення частина французьких вимог, залишився ще величезний комплекс проблем з “німецького” питання. Насамперед це – укладення з переможеною Німеччиною мирного договору і закріплення в ньому французьких вимог.

Серед першочергових вимог було здійснення тотального роззброєння Німеччини. Слід нагадати, що вже за умовами перемир’я передбачалася передача союзникам військової техніки, як трофейної. Завдання ж полягало в ліквідації загалом воєнного виробництва, сухопутної армії, великого генерального штабу, військово-морського флоту, зокрема, підводного, важкої артилерії, новітніх видів обладнання, офіцерського корпусу й генералітету тощо. В стратегічному аспекті, як засіб досягнення переваги над суперником, передбачалося стягнення великих репарацій, послаблення воєнно-економічної потужності Німеччини, встановлення контролю над найважливішими районами (Руром, Сааром, Кільським каналом), позбавлення її колоній і т.п.

Відтак, “німецьке” питання так, як воно постало після закінчення війни, дійсно набуло характеру доленосної національної проблеми. Це багато в чому

зумовлювало характер, специфіку і наслідки боротьби у політичних колах з цього питання.

Був ще один дуже суттєвий аспект німецької проблеми, який загострював її й перетворював на найнебезпечнішу. Це – можливість зближення Німеччини з радянською Росією. Цей феномен виникає ще у розпал війни, внаслідок укладення Брест-Литовської угоди, а потім – підписання Додаткового договору. Після закінчення військових дій, фактор німецько-російських стосунків набув дуже суперечливого, загрозувального характеру. Розгортання революції в Німеччині й проголошення республіки було сприйнято у Франції неоднозначно. Доречно навести репліку В.Липинського, який сприймав цю подію крізь призму своєї консервативної хліборобської ідеології: “... Хлібороб німецький, накидаючий в 1871 р. французькому хліборобу не милу самому собі республіку, отримав її для себе в 1918 р. з рук французьких” [16]. Загалом, революційна хвиля й численні соціальні струси в Європі в цей період пов’язувалися з впливом російського жовтня 1917 р. Вони трактувалися як виклик традиційному укладу і цивілізаційним набуткам Заходу і вважалися суто небезпечним явищем. В політичних колах Франції розуміли, що революція вразила ворожу країну. З одного боку вона призвела до краху кайзерівського режиму, пануючої мілітаристської касті і зумовила утвердження в Німеччині, майже вперше в її історії, республіки і демократичних інституцій. Як відомо, вже на початку січня 1919 р. Рада народних уповноважених – німецький соціал-демократичний уряд пішов на розрив відносин з російським раднаркомом. Останнього звинувачували у втручанні у внутрішні справи і антидержавній пропаганді, закликаючи до повалення законно створеної під час революції демократичної влади. Все це мало відповідний відгук у французькому суспільстві.

Проте, з іншого боку, явний і прихований саботаж вимог союзників керівниками Веймарської республіки породжував ланцюг негараздів щодо розв'язання "німецького" питання. Реальні заходи Ради народних уповноважених і верхівки соціал-демократичної партії, яка вмить перетворилася на правлячу, з насторогою сприймалися у політичних колах Франції. Тут розуміли небезпеку впливу німецької революції на підходи західних демократій до урегулювання післявоєнних проблем і створення нової міжнародної системи. Ж.Клемансо та його оточенню було добре відомо, що дві такі постраждалі держави, як Німеччина і більшовицька Росія мають багато підстав для об'єднання сил у боротьбі з переможцями. Втім, у Парижі побоювалися більшовизації Німеччини, активізації тут комуністичних елементів (групи "Спартак", яка вже в грудні 1918 р. перетворилася на компартію). Тому праві у Франції, значна частина поміркованих (радикалів) і навіть "міністеріали" СФЮ вбачали в цьому, як і в посиленні реакційних реваншистських сил, величезний фактор небезпеки. Отож, існувало реальне побоювання змови німецьких можновладців (від правих соціал-демократів і веймарської коаліції, яка склалась під час виборів в Установчі збори у лютому 1919 р., до рейхсверу, магнатів індустрії і кайзерівських чиновників) з більшовицькими лідерами в Росії з метою знищення справи пере-

можців. Генерал А.Вальтер закликав у впливовій "Матен": "Настав час покінчити з німецько-більшовицькою небезпекою блискавичним ударом" [17].

Відтак, після укладення Комп'єнського перемир'я 11 листопада 1918 р. проблема безпеки не втратила своєї гостроти для Франції. Її пріоритетами визнавалися: утвердження безпечних кордонів, якими за історичною традицією могли бути лише "природні" кордони по Рейну, Альпах і Піренеях. Суттю і квінтесенцією безпеки залишилося, незважаючи на перемогу, "німецьке питання" тощо. Викликала глибоке обурення можливість зближення переможеної Німеччини з радянською Росією. Поруч з іншими проблемами післявоєнного врегулювання ці пріоритетні фактори французької безпеки породжували запеклу боротьбу у політичних колах. Це відбилось на результатах перших післявоєнних парламентських виборів 1919 р., зумовивши перемогу Національного блоку, який напоягав на реалізації французьких вимог за будь-яку ціну.

В міжвоєнну добу взаємні претензії і непорозуміння були постійним елементом у стосунках між двома державами. Праві, відверто націоналістичні сили у Франції (як і в Німеччині) повсякчас нав'язували негативні стереотипи в уявленнях двох народів один проти одного, створюючи образ "віковичного ворога". Це було додатковим фактором, що наблизив драму 1940 р.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тихвинский С.Л. Итоги XIX Международного конгресса исторических наук в Осло // Новая и новейшая история. – 2001. – № 1. – С.26.
2. Джордан В.М. Великобритания, Франция и германская проблема в 1918–1939 гг. – М., 1945. – С.245–248.
3. Duroselle J.-B. La politique extérieure de la France de 1914 à 1945. – Fascicule I. – P., 1965. – P.62.
4. Pétot J. Les grandes étapes du régime politique et constitutionnel. – P., 1970. – P. 483–485.
5. Пуанкаре Р. На службе Франции. Воспоминания. – Кн. II. – М., 1936. – С.207.
6. Добиаш-Рождественская О.А. Впечатления академического Парижа // Анналы. – 1922. – № 1. – С.48.
7. Tardieu A. Le Slesvig et la paix. - P., 1920. - P.252.
8. Белоусова З.С. Начало гражданской войны в Испании и дипломатия Парижа // Из истории Европы в новое и новейшее время. – М., 1984. – С.194.
9. Paul-Boncourt J. Entre deux guerres. Souvenirs sur la III-e République. – P., 1946. – P.71.

10. Дюрозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. – К., 1995. – С.16.
11. Тардьє А. Мир. – М., 1943. – С.184, 192, 196, 373–407.
12. Laroche J. Au Quai d'Orsay avec Briand et Poincaré. 1913–1926. – P., 1957. – P.48.
13. Пуанкаре Р. Указ. соч. – С.260.
14. Тардьє А. Указ. соч. – С.11.
15. Le Matin. – 1919, 25 Mars.
16. Липинський В. Універсалізм з хліборобської ідеології // Консерватизм. Антологія. – К., 1998. – С.128.
17. Le Matin. – 1919, 18 Mars.

РЕЗЮМЕ

ПРИОРИТЕТЫ ФРАНЦУЗСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПОСЛЕ КОМПЬЕНСКОГО ПЕРЕМИРИЯ 1918 г.

Ачкинази Б.А. (Кировоград)

В статье рассматривается проблема безопасности Франции после окончания мировой войны 1914–1918 гг. Отмечается, что несовпадение мнений относительно таких её приоритетных аспектов как безопасность границ и урегулирование “германского вопроса” вызвало раскол в политическом мире, что стало перманентным фактором всего межвоенного периода.

SUMMARY

PRIORITIES OF FRANCE SECURITY AFTER THE ARMISTICE OF KOMPIEN 1918 YEAR

Atchkinasi B. (Kirovograd)

The problem of France security after finishing of the World War 1914–1918 is considered in the article. It is noted that non-concurrence of opinions about such its priority aspects as frontier security and regulation of “German question” caused the disunity in political world and it became the permanent factor of the whole inter war period.

СУДОВИЙ ПРОЦЕС НАД В. ТУКОЮ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СЛОВАЦЬКИЙ АВТОНОМІСТСЬКИЙ РУХ (1928 – 1929 рр.)

ШНИЦЕР І.О. (Ужгород)

До початку 90-х років ХХ ст. історія Словаччини традиційно досліджувалася і вивчалася у широкому контексті чехословацької державності. Набагато менше говорилося і писалося про неї, як про самостійний суб'єкт. І лише після здобуття Словаччиною незалежності відбулася переорієнтація. Актуальності набули історичні дослідження, покликані висвітлити невідомі сторінки з історії словацького народу та дати нову об'єктивну оцінку раніше досліджуваним проблемам. До таких відноситься і історія словацького ав-

тономістського руху міжвоєнного періоду. Але, як не дивно, увагу дослідників в першу чергу привернули найменш суперечливі аспекти цього руху, в той час, як спірні й надалі очікують на об'єктивне висвітлення. Саме тому, завданням даної публікації є прослідкувати за діяльністю одного з найбільш суперечливих політиків міжвоєнного часу В. Тукою та його впливом на автономістський рух в особі людової партії в 1928 – 1929 роках. Ці хронологічні рамки обрані нами не випадково, оскільки саме в цей час проходив